

۱۳۹۹ ۳۹۸

کاربرد نرم افزار spss

دانش اجتماعی

دکتر محمد کفاشی

سرشناسه	کفاشی، مجید، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	کاربرد نرم افزار SPSS در پژوهش اجتماعی / مجید کفاشی.
مشخصات نشر	تهران: فوژان، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۳۳۶ ص.
شابک	978-600-7298-28-2
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	اس. پی. اس. اس تحت ویندوز
موضوع	علوم اجتماعی -- روش های آماری -- برنامه های کامپیوتری
موضوع	آمار ناپارامتری
رده بندی کنگره	۱۳۹۴ ۲۷۷/۳۲HA
رده بندی دیویی	۳۰۰/۲۸۵۵۳۶
شماره کتابشناسی ملی	۳۹۹۸۳۶۵

نشر فوژان

کاربرد نرم افزار SPSS در پژوهش اجتماعی

مؤلف: دکتر مجید کفاشی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول (۱۳۹۵)

لیتوگرافی / چاپ / صحافی: کوه نور / عطا / کیمیا

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن به طور کلی و جزئی (چاپ، فتوکپی، فایل صوتی، تست سازی و انتشار الکترونیکی و...) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع بوده و قابل پیگرد قانونی است.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۹۸-۲۸-۲

قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

مرکز پخش: توحید دانش

تهران، خ انقلاب، خ لبافی نژاد بین کارگر و اردیبهشت، ک درخشان، پ ۲، ط اول.

تلفن: ۰۹۱۲۶۸۶۰۹۲۳-۶۶۴۰۸۵۰۱-۶۶۴۹۰۲۰۹

www.FoozhanBook.com

Email: fozhanpub@yahoo.com

فهرست مطالب

۱۱	فصل اول: مروری بر مفاهیم
۱۳	۱-۱) سطوح اندازه گیری متغیرها
۱۳	۱-۱-۱) مقیاس اسمی
۱۴	۲-۱-۱) مقیاس ترتیبی
۱۵	۱-۲-۱-۱) مقیاس ترتیبی به صورت عددی
۱۵	۲-۲-۱-۱) مقیاس ترتیبی به صورت مفهومی
۱۶	۳-۱-۱) مقیاس فاصله‌ای
۱۸	۴-۱-۱) مقیاس نسبی
۲۰	۲-۱) فرضیه و انواع آن
۲۰	۱-۲-۱) فرضیه رابطه‌ای
۲۰	۱-۱-۲-۱) فرضیه رابطه‌ای جهت دار یا یک دامنه
۲۱	۲-۱-۲-۱) فرضیه رابطه‌ای بدون جهت و دو دامنه
۲۱	۲-۲-۱) فرضیه تفاوتی
۲۲	۱-۲-۲-۱) فرضیه تفاوتی یک دامنه
۲۲	۲-۲-۲-۱) فرضیه تفاوتی دو دامنه
۲۲	۳-۲-۱) فرضیه آماری
۲۳	۱-۳-۲-۱) فرضیه صفر رابطه‌ای جهت دار
۲۳	۲-۳-۲-۱) فرضیه صفر رابطه‌ای بدون جهت
۲۳	۳-۳-۲-۱) فرضیه صفر تفاوتی یک دامنه
۲۳	۴-۳-۲-۱) فرضیه صفر تفاوتی دو دامنه
۲۴	۳-۱) آزمون آماری پارامتری و ناپارامتری
۲۶	۴-۱) آزمون معنی داری یک دامنه و دو دامنه
۲۶	۱-۴-۱) آزمون یک دامنه
۲۷	۲-۴-۱) آزمون دو دامنه
۲۷	۵-۱) آزمون آماری و سطح معنی داری
۲۸	۶-۱) درجه آزادی
۲۸	۷-۱) توزیع متقارن و نامتقارن
۳۱	فصل دوم: معرفی نرم افزار spss و اجزای آن
۳۳	۱-۲) معرفی بسته نرم افزاری Spss
۳۳	۲-۲) نصب نرم افزار Spss نسخه ۱۷ و باز کردن آن

۴۰	..... Spss منوی برنامه (۳-۲)
۴۰	..... File منوی (۱-۳-۲)
۴۱	..... Edit منوی (۲-۳-۲)
۴۱	..... View منوی (۳-۳-۲)
۴۲	..... Data منوی (۴-۳-۲)
۴۳	..... Transform منوی (۵-۳-۲)
۴۴	..... Analyze منوی (۶-۳-۲)
۴۴	..... Graphs منوی (۷-۳-۲)
۴۵	..... Utilities منوی (۸-۳-۲)
۴۵	..... Add-ons منوی (۹-۳-۲)
۴۶	..... Windows منوی (۱۰-۳-۲)
۴۶	..... Help منوی (۱۱-۳-۲)
۴۷	..... پنجره Data Editor (۱۲-۳-۲)
۴۷	..... پنجره Data view (۱-۱۲-۳-۲)
۴۷	..... پنجره Variable view (۲-۱۲-۳-۲)
۴۸	..... شیوه تعریف متغیرها (۱۳-۳-۲)
۴۸	..... Name (۱-۱۳-۳-۲)
۴۸	..... Taype (۲-۱۳-۳-۲)
۴۹	..... Width (۳-۱۳-۳-۲)
۵۰	..... Decimals (۴-۱۳-۳-۲)
۵۰	..... Label (۵-۱۳-۳-۲)
۵۰	..... Valuse (۶-۱۳-۳-۲)
۵۱	..... Missing (۷-۱۳-۳-۲)
۵۲	..... Columns (۸-۱۳-۳-۲)
۵۳	..... Align (۹-۱۳-۳-۲)
۵۳	..... Measure (۱۰-۱۳-۳-۲)
۵۳	..... شیوه ورود داده ها (Data view) (۱۴-۳-۲)
۵۳	..... پنجره Spss viewer (۱۵-۳-۲)
۵۴	..... اصلاح داده ها یا کدگذاری مجدد با انجام Recode (۱۶-۳-۲)
۵۵	..... انجام Recode into same variables (۱-۱۶-۳-۲)
۵۵	..... انجام Recode into different variables (۲-۱۶-۳-۲)
۵۷	..... ادغام کردن فایل ها (۱۷-۳-۲)
۶۰	..... وزن دادن موارد (Weight Cases) (۱۸-۳-۲)

۶۱	رتبه بندی موارد (Rank Cases) .....
۶۳	کاربرد شکستن فایل (Split File) .....
۶۴	جایگزین کردن مقادیر گم شده (Replace Missing Values) .....
۶۶	محاسبه کردن برای شاخص سازی (Cumpute) .....

فصل سوم: تهیه گزارش آمار توصیفی ۶۹

۷۱	جدول یک بعدی و توصیف یک متغیری ۱-۳
۷۱	توصیف یک متغیری برای مقیاس اسمی و ترتیبی ۱-۱-۳
۷۳	توصیف یک متغیری برای مقیاس فاصله ای و نسبی ۲-۱-۳
۸۳	جدول دو بعدی و توصیف دو متغیری ۲-۳
۸۵	جدول چند بعدی و توصیف چند متغیری ۳-۳
۸۹	نمودارها ۴-۳
۸۹	نمودار میله ای یا ستونی ۱-۴-۳
۸۹	نمودار میله ای یا ستونی ساده ۱-۱-۴-۳
۹۱	نمودار میله ای یا ستونی خوشه ای ۲-۱-۴-۳
۹۲	نمودار میله ای یا ستونی انباشتی ۳-۱-۴-۳
۹۳	نمودار سه بعدی ۲-۴-۳
۹۵	نمودار خطی ۳-۴-۳
۹۵	نمودار خطی ساده ۱-۳-۴-۳
۹۶	نمودار خطی چند گانه ۲-۳-۴-۳
۹۸	نمودار خطی سقوطی خطی ۳-۳-۴-۳
۱۰۰	نمودار ناحیه ای ۴-۴-۳
۱۰۰	نمودار ناحیه ای ساده ۱-۴-۴-۳
۱۰۱	نمودار ناحیه ای انباشتی ۲-۴-۴-۳
۱۰۲	نمودار دایره ای ۵-۴-۳
۱۰۳	نمودار بالا-پایین-بسته ۶-۴-۳
۱۰۳	نمودار بالا-پایین-بسته ساده ۱-۶-۴-۳
۱۰۵	نمودار بالا-پایین-بسته خوشه ای ۲-۶-۴-۳
۱۰۷	نمودار جعبه ای یا مستطیلی ۷-۴-۳
۱۰۷	نمودار جعبه ای یا مستطیلی ساده ۱-۷-۴-۳
۱۰۹	نمودار جعبه ای یا مستطیلی خوشه ای ۱-۷-۴-۳
۱۱۰	نمودار ستونی خطا ۷-۴-۳
۱۱۰	نمودار ستونی خطای ساده ۱-۷-۴-۳

- ۱۱۲..... نمودار ستونی خطای خوشه ای (۳-۴-۷-۱)
- ۱۱۳..... نمودار هرم جمعیتی (۳-۴-۸)
- ۱۱۵..... نمودار پراکندگی (۳-۴-۹)
- ۱۱۵..... نمودار پراکندگی ساده (۳-۴-۹-۱)
- ۱۱۷..... نمودار پراکندگی پوششی (۳-۴-۹-۲)
- ۱۱۸..... نمودار پراکندگی ماتریسی (۳-۴-۹-۳)
- ۱۲۰..... نمودار پراکندگی سه بعدی (۳-۴-۹-۴)
- ۱۲۱..... نمودار پراکندگی نقطه ای ساده (۳-۴-۹-۵)
- ۱۲۲..... نمودار هیستوگرام (۳-۴-۱۰)

فصل چهارم: سنجش رابطه بین متغیرها و همبستگی ۱۲۵.....

- ۱۲۷..... مفهوم همبستگی و اشکال همبستگی (۴-۱)
- ۱۲۷..... ضریب همبستگی پیرسون (۴-۲)
- ۱۳۰..... ضریب همبستگی اسپیرمن (۴-۳)
- ۱۳۲..... ضریب همبستگی رتبه ای کندال b (۴-۴)
- ۱۳۴..... ضریب همبستگی گاما (۴-۵)
- ۱۳۶..... ضریب همبستگی سامرز (۴-۶)
- ۱۳۷..... ضریب همبستگی تفکیکی یا جزئی (۴-۷)

فصل پنجم: رگرسیون و تحلیل مسیر ۱۴۱.....

- ۱۴۳..... مفهوم رگرسیون و عناصر تحلیل رگرسیون (۵-۱)
- ۱۴۳..... رگرسیون خطی ساده یا دو متغیری (۵-۲)
- ۱۴۸..... رگرسیون خطی چندگانه یا چند متغیری (۵-۳)
- ۱۴۸..... روش های رگرسیون خطی چندگانه یا چند متغیری (۵-۴)
- ۱۴۸..... روش همزمان (۵-۴-۱)
- ۱۴۸..... روش گام به گام (۵-۴-۲)
- ۱۴۹..... روش حذف (۵-۴-۳)
- ۱۴۹..... روش پس رونده (۵-۴-۴)
- ۱۴۹..... روش پیش رونده (۵-۴-۵)
- ۱۵۳..... رگرسیون لجستیک (۵-۵)
- ۱۵۵..... (۵-۱-۱) رگرسیون لجستیک دو مقوله ای با روش پیش رو نسبت درست نمایی
- ۱۶۳..... رگرسیون لجستیک اسمی چند مقوله ای (۵-۲)
- ۱۶۸..... رگرسیون ترتیبی (۵-۶)

۱۷۲	..... (۷-۵) تحلیل مسیر
۱۸۳	..... فصل ششم: آزمون های پارامتری
۱۸۵	..... (۱-۶) شرایط استفاده از آزمون آماری پارامتری
۱۸۵	..... (۲-۶) آزمون t برای دو گروه مستقل
۱۸۹	..... (۳-۶) آزمون t وابسته
۱۹۱	..... (۴-۶) آزمون t تک نمونه ای (استیودنت)
۱۹۳	..... (۵-۶) آزمون T هتلینگ
۱۹۵	..... (۶-۶) آزمون تحلیل واریانس یکطرفه
۱۹۹	..... (۷-۶) آزمون تحلیل واریانس دوطرفه
۲۰۵	..... (۸-۶) آزمون تحلیل واریانس کواریانس چند متغیره
۲۱۳	..... (۹-۶) آزمون تحلیل واریانس همبسته
۲۲۳	..... فصل هفتم: آزمون های غیر پارامتری
۲۲۵	..... (۱-۷) شرایط استفاده از آزمونهای غیر پارامتری
۲۲۶	..... (۲-۷) آزمون دو جمله ای یا نسبت
۲۲۸	..... (۳-۷) آزمون تک نمونه ای دوره ها
۲۲۹	..... (۴-۷) آزمون کای اسکور یک بعدی
۲۳۱	..... (۵-۷) آزمون کلموگروف اسمیرنوف تک نمونه ای
۲۳۵	..... (۶-۷) آزمون آماری ناپارامتری برای دو گروه مستقل
۲۳۵	..... (۱-۶-۷) آزمون یو من ویتنی
۲۳۷	..... (۲-۶-۷) آزمون کلموگروف اسمیرنوف دو نمونه ای
۲۳۹	..... (۷-۷) آزمون آماری ناپارامتری برای سه گروه مستقل و بیشتر
۲۳۹	..... (۱-۷-۷) آزمون کروسکال والیس
۲۴۲	..... (۲-۷-۷) آزمون میانه
۲۴۴	..... (۸-۷) آزمون آماری ناپارامتری برای دو گروه وابسته
۲۴۴	..... (۱-۸-۷) آزمون ویل کاکسون
۲۴۶	..... (۲-۸-۷) آزمون مک نمار
۲۴۸	..... (۳-۸-۷) آزمون علامت یا نشانه
۲۵۰	..... (۹-۷) آزمون آماری ناپارامتری برای سه گروه وابسته و بیشتر
۲۵۰	..... (۱-۹-۷) آزمون فریدمن
۲۵۲	..... (۲-۹-۷) آزمون کوکران
۲۵۵	..... (۳-۹-۷) آزمون رتبه های دبلیو کندال

۲۵۷	..... آزمون کای اسکوتر دو متغیره
۲۶۰	..... آزمون تعقیبی ضریب فای (۱-۱۰-۷)
۲۶۰	..... آزمون تعقیبی ضریب توافق پیرسون (۲-۱۰-۷)
۲۶۱	..... آزمون تعقیبی ضریب وی کرامر (۳-۱۰-۷)
۲۶۲	..... آزمون تعقیبی ضریب لامبدا (۴-۱۰-۷)
۲۶۳	..... آزمون تعقیبی ضریب نایقینی (۵-۱۰-۷)
۲۶۴	..... ضریب اتا (۱۱-۷)
۲۶۵	..... ضریب کاپا (۱۲-۷)
۲۶۸	..... ریسک نسبی (۱۳-۷)

۲۷۱	..... فصل هشتم: سنجش روایی و پایایی ابزار
۲۷۳	..... (۱-۸) مفهوم اعتبار با روایی و انواع آن
۲۷۳	..... (۱-۱-۸) مفهوم اعتبار محتوایی
۲۷۴	..... (۲-۱-۸) مفهوم اعتبار ملاکی
۲۷۵	..... (۳-۱-۸) مفهوم اعتبار سازه
۲۷۶	..... (۱-۳-۱-۸) تحلیل عاملی
۲۷۷	..... (۱-۱-۳-۱-۸) تحلیل عاملی تاییدی
۲۸۰	..... (۲-۱-۳-۱-۸) تحلیل عاملی اکتشافی
۲۹۱	..... (۲-۸) مفهوم پایایی یا قابلیت اعتماد و انواع آن
۲۹۱	..... (۱-۲-۸) پایایی باز آزمایی
۲۹۲	..... (۲-۲-۸) پایایی موازی یا همتا
۲۹۵	..... (۳-۲-۸) پایایی دو نیمه سازی
۲۹۶	..... (۴-۲-۸) پایایی با روش گاتمن
۲۹۷	..... (۵-۲-۸) پایایی با روش آلفای کرونباخ

۳۰۳	..... فصل نهم: تحلیل خوشه ای
۳۰۵	..... (۱-۹) تحلیل خوشه ای
۳۰۵	..... (۱-۱-۹) تحلیل خوشه ای سلسله مراتبی
۳۱۱	..... (۲-۱-۹) تحلیل خوشه ای چند میانگین
۳۱۶	..... (۳-۱-۹) تحلیل خوشه ای دو مرحله ای

۳۲۳	..... فصل دهم: تحلیل تشخیصی
۳۲۵	..... (۱-۱۰) تحلیل تشخیصی دو وجهی

در بسیاری از رشته های تحصیلی، انجام پژوهشهای علمی به مباحث و آزمونهای آماری نیاز دارد. باید اذعان کرد، امروزه یادگیری مباحث آماری که زمینه تسلط و تخصص فرد را در رشته تخصصی فراهم می سازد، امری اجتناب نپذیراست.

کتاب «کاربرد نرم افزار spss در پژوهش اجتماعی» با هدف تقویت توان علمی و ساده سازی این علم برای دانشجویان و پژوهشگران انجام شده است. مطالب این کتاب به دانشجویان رشته های علوم اجتماعی، روانشناسی، علوم تربیتی، مدیریت، علوم پایه، کشاورزی، علوم پزشکی و سایر رشته های تحصیلی در جهت تقویت مفاهیم علم آمار کمک کرده و زمینه موفقیت آنها را در فعالیت پژوهشی و پردازش داده ها فراهم می کند.

این اثر در ۱۰ فصل تنظیم شده است، در فصل اول مروری بر مفاهیم، فصل دوم معرفی نرم افزار و اجزای آن، فصل سوم تهیه گزارش آمار توصیفی، فصل چهارم بخش رابطه بین متغیرها، فصل پنجم رگرسیون و تحلیل سیر، فصل ششم آزمونهای پارامتری، فصل هفتم آزمونهای غیر پارامتری، فصل هشتم بخش روایی و پایایی ابزار و در فصل نهم، تحلیل خوشه ای و فصل دهم به تحلیل

تثبیتی اشاره شده است. در هر فصل، بعد از توضیح مباحث، به برخی نکات با علامت H و برای هر موضوع با علامت H به طرح مثال اشاره دارد. مثالهای کتاب با نسخه ۱۷ انجام شده است. نرم افزار نسخه ۱۷ و داده های مربوط به هر مثال، در لوح فشرده آمده است.

در تهیه کتاب حاضریش از همه، مدیون، همسر عزیزم و فرزندم یاسین می باشم که با شکلیایی، تشویق و دلگرمی ایشان، بیشترین نقش را در نگارش کتاب داشتند. بر خود لازم می دانم تا شکر و قدردانی خود را به ایشان تقدیم کنم. از پدر و مادر عزیزم که همواره در راه علم و دانش یاورم بودند شکر و قدردانی می کنم. از مدیر محترم انتشارات فوژان جناب آقای مرادی شکر می کنم.

این اثر حاصل تجربه و مطالعه نگارنده و تدوین در «آمار پیشرفته و نرم افزار spss در علوم اجتماعی» است و بدون تردید دارای کاستی هایی است که نگارنده امیدوار است با یاری دانشجویان و همکاران فرهیخته و گرامی، آنها را در نگارش های بعدی رفع کرده و یا در تهیه متن های دیگر راهنمای خود قرار دهد.